

Ладоненко М.І.

аспірант,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ВТІЛЕННЯ ОБРАЗІВ МИТЦІВ НА МОНЕТАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Оригінальна творча ідея, витончений дизайн та майстерність виконання є основоположними для створення цінних з художньої точки зору монет, змістовно наповнених та незамінних для увіковічення культурних надбань того чи іншого народу. Важливим вектором для створення монети є актуальна тема, якій вона присвячується і яку має розкривати.

Тематика сучасних монет достатньо широка, серій, представлених на українському нумізматичному ринку, налічується 31 і з кожним роком започатковуються нові та розширюються вже існуючі. Один з провідних акцентів у виборі тематики українських пам'ятних та ювілейних монет робиться на відновленні культурної спадщини країни. Відповідно актуальною є сучасна тенденція до популяризації українського мистецтва. Нумізматичний ринок поповнюють нові монети присвячені художникам, музикантам, хореографам, письменникам, театральним діячам, тощо. Більшість з них входять до найчисельнішої серії «Видатні особистості України», яка на сьогоднішній день складається зі 128 монет і являється цікавим полем для різнобічного опису та дослідження.

Серед сучасних джерел монетної емісії незалежної України слід виділити такі: каталог «Монети України, 1992–2013» [4], додаток до періодичного видання «Вісник Національного банку України» – каталог-довідник «Банкноти і монети України» [1; 2] та офіційний сайт Національного банку України [3]. Незважаючи на достатню кількість публікацій вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячених монетному виробництву України, особливостям художнього оформлення монет окремих серій або категорій відведені виключно фрагментарні згадки.

У даній статті дослідження зосереджено на графічному оформленні монет, присвячених видатним діячам образотворчого мистецтва. У роботі проведені паралелі між художньою спадщиною митців та втіленням сукупного образу їх творчості на монетному колі.

Перша монета, яку можна віднести до окресленої умовної групи, випущена 12 березня 1997 року, присвячена визначній постаті української культури – Тарасові Шевченку. Атрибутика аверсу вміщаючи всі сталі складові (малий Державний герб, номінал, назва країни, рік випуску та логотип монетного двору), доповнена лише орнаментальними елементами у вигляді гілок калини, які симетрично обрамлюють малий Державний герб, та візерунком з крапок, розміщеним навколо центральної геральдичної композиції. У центрі монетного поля реверсу зображено портрет Тараса Шевченка у три чверті, зліва мініатюрна сюжетна композиція зі сліпим кобзарем та хлопчиком поводитирем на фоні української хати як алегорія відомої збірки та імені – Кобзар, що у народі

стало тотожним реальному. По краю монети колом розміщено підпис митця, його ім'я, роки життя, пробу і вагу дорогоцінного металу.

28 листопада 2000 року випущено монету присвячену 100-річчю від дня народження народної художниці України – Катерини Білокур. Архітектоніка аверсу вибудована таким чином, що у центр уваги потрапляє квіткове мереживо з полотен художниці, зв'язане у дугоподібну форму, з виразно пропрацьованими та впізнаваними рослинами. На аверсі розміщено поясний портрет майстрині за роботою (в основу зображення покладено автопортрет Катерини Білокур) та півколом зверху зазначено ім'я, зліва – роки життя.

Наступна монета категорії дослідження випущена 25 жовтня 2004 року – «Михайло Дерегус», присвячена 100-річчю від дня народження митця. Над монетою, в якості художників, працювали доньки Михайла Дерегуса: Дерегус – Лоренс Наталія та Дерегус Марина.

Говорячи про художнє оздоблення цієї монети необхідно відзначити, що вона є найлаконічнішою за своєю будовою. На аверсі у центрі композиції зображення палітри та пензлів у отворі для пальця, зверху нанесені всі сталі елементи лицьової частини. Реверс прикрашає профіль митця і півколо із зазначенням років життя та імені.

15 березня 2006 року на нумізматичному ринку з'являється монета, присвячена 120-річчю з дня народження відомого українського графіка – «Георгій Нарбут». На лицьовій частині монети розміщено дві ключові фігури, жіноча та чоловіча (селянка і робітник) на фоні гірлянди з квітів та плодів. Композиція інтерпретована для монетного виробництва та вибудована на основі оформленої Георгієм Нарбутом 100-гривенної купюри Української народної республіки. Реверсне зображення поділене діагональною лінією на дві нерівні частини (матову і глянцеvu). На лінії перетину зображено фамільний герб сім'ї Нарбутів та роки життя митця. У нижній частині розміщено силует художника у динамічній позі, одна нога на стільці, права рука на талії, ліва опирається на зігнуте коліно, у руці олівець. У верхній – напис: «Георгій Нарбут».

Цікавим екземпляром серії є монета присвячена представниці найвісного живопису – Марії Примаченко, випущена 26 грудня 2008 року. На монеті втілено оригінальне світовідображення художниці. Монетне поле аверсу двома вертикальними лініями поділено на три частини, дві бокові та центральну. У центральній відтворено динамічну та виразну композицію за мотивами твору майстрині «Космічний кінь...». Бокові – заповнені стилізованими зображеннями квітів. На реверсі викарбовано портрет художниці за роботою над композицією «Український соняшник...». Зверху півколом розміщено напис: «Марія Примаченко». Зліва, на вертикально відділеній площині, зазначено роки життя.

29 листопада 2010 року введена в обіг монета присвячена вихідцю з західної України, видатному скульптору – Георгу Пінзелю. У оформленні аверсу використано зображення споруди ратуші у Бучачі – одній з перлин української барокової архітектури, як символ прямого зв'язку між творчим доробком майстра та епохою пізнього бароко і рококо. Будівля зображена на

фоні хмарного неба створеного за рахунок гри різних фактур – матової та глянцевої. Інші невід’ємні атрибути реверсу розміщені у верхній частині монетного кола. Реверс прикрашає сюжетна композиція: дзеркальна постать скульптора, в розведених руках якого інструмент, на матовому тлі власного шедевр – скульптури «Янгол». Зліва на право по краю монети розміщено написи: «Іоанн Георг Пінзель» та «бл. 1710-1761».

Наступна монета «Олекса Новаківський», присвячена відомому художнику і колористу, випущена 28 лютого 2012 року. У своєму художньому оформленні відрізняється від вище описаних екземплярів. На аверсі монети відсутнє зображення твору автора. Замість цього розміщено пам’ятку архітектури – дім художника. На реверсі – поетичний автопортрет художника, з задумливо підпертою головою, фрагмент з картини «Автопортрет з дружиною» [4].

25 вересня 2014 року введено в обіг монету «Микола Реріх». З описаних у даній статті монет ця – єдина, присвячена митцю не українського походження, однак відомому прихильнику української культури. За основу для аверсу обрано складну деталізовану композицію за ескізами Миколи Реріха – «Покрова Пресвятої Богородиці», оригіналом якої є мозаїчне панно на фасаді церкви у селі Пархомівці на Київщині. На реверсі зображено портрет художника із шевченківським «Кобзарем» у руці на фоні знакового для його творчості гірського пейзажу. Зверху півколом розміщено ім’я митця, справа роки його життя.

Наступна монета описуваної категорії присвячена 100-річчю від дня народження живописця та графіка Якова Гніздовського, американського художника, однак українця за походженням. У тектоніку аверсу вписано коло, здвинуте відносно центру монети вниз та вліво, на площині якого розміщено стилізацію графічної роботи митця – «Сонях». На реверсі розміщено автопортрет Якова Гніздовського, в оригіналі вже закомпонований у коло. На зворотній стороні монети Яків Гніздовський постає перед нами у процесі вирізання гравюри, зліва вказані роки життя, знизу по правому краю зазначено ім’я художника [2].

Останньою серед випущених на сьогоднішній день монет присвячених відомим діячам образотворчого мистецтва є монета «Олександр Мурашко», присвячена 140-річчю від дня народження художника. Цей екземпляр помітно відрізняється від представлених вище за оформленням аверсу та реверсу. З обох сторін площина монети розділена двома вертикалями на три частини, різні за фактурою. У центральній – зображено художника у повний зріст в процесі роботи над двома найвідомішими полотнами, на аверсі – «Благовіщення», на реверсі «Портрет дівчинки у червоному капелюсі» [3].

У процесі аналізу художнього оздоблення наведених вище монет можна виділити ряд закономірностей, притаманних їх оформленню. До таких відносимо обов’язкову наявність на аверсі атрибутів держави та інших сталих елементів композиції монетного кола. Характерною для більшості монет рисою є наявність на лицьовій частині творів образотворчої діяльності художника або атрибутів певного виду мистецтва. На реверсі – зображення митця (за основу

для якого служать портрети, автопортрети, фотографії або за відсутності – творчі інтерпретації зовнішності розробниками), якому присвячена та чи інша монета, імені та років його життя.

Список використаних джерел:

1. Банкноти і монети України [Текст]: інформаційно-довідковий журнал. – К.: Національний банк України, 2014, № 18. – 88 с. – 500 екз.
2. Банкноти і монети України [Текст]: інформаційно-довідковий журнал. – К.: Національний банк України, 2015, № 19. – 64 с. – 500 екз.
3. Банкноти та монети: Пам'ятні монети [Електронний ресурс] // Національний банк України: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/currentmoney/cmcoin/list> (27.09.15). – Загл. з екрану.
4. Монети України, 1992–2013: Каталог. – 9-е вид., перероб. та допов. [Текст] / [авт. – упоряд. М. М. Загреба]. – К.: Логос, 2013. – 244 с.: іл. – (Б-ка журн. «Нумізматика і фалеристика»).

Наколонко І.М.

*аспірант кафедри культурології та медіа-комунікацій,
Харківська державна академія культури*

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЯК ПРОЦЕС СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ЗА ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ТА У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ ХІ–ХІV СТОЛІТТЯ

Здоровий спосіб життя у його історико-культурному сенсі можна розглядати як осмислення народом своїх цільових завдань щодо підтримання тривалості і якості життя й створення відповідної стратегії виживання у конкретних умовах природного та соціально-економічного середовища. Це можна розглядати і як процес соціокультурної адаптації етносу до умов існування.

Уявлення про здоровий спосіб життя змінюються історично, відповідно до низки певних чинників, починаючи від прогресу медицини і закінчуючи станом духовної сфери суспільства. Як і будь-який історичний процес, динаміка здорового способу життя, як соціокультурного феномену, у його теорії та практиці характеризується плинністю в часі та спадкоємністю стадій.

Загальна реконструкція умов життя та навколишнього середовища людини часів Київської Русі та визначення провідних чинників, які зумовлювали загальну демографічну ситуацію того часу доводять, що Київська Русь була суспільством людей молодого віку [4, с. 199]. Продуктивність господарства, де використовувалося рало, була низькою, що приводило до надмірного фізичного навантаження [1, с. 248; 7]. Помітною була травматична загроза, пов'язана із тією чи іншою залученістю до охоти, бортництва або військової справи [4, с. 198-199].

Обмежена тривалість життя у комбінації із високими трудовими навантаженнями та військовою загрозою робили привабливою стратегію